

Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів

Олена ПОЛЯКОВА,

*викладач кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету
імені Бориса Грінченка*

На сучасному етапі розвитку країни, що характеризується як інформаційний поступ суспільства, обов'язковим є запровадження нової моделі освіти, яка ґрунтується на компетентнісному підході. Компетентнісний підхід в освіті розуміється як спрямованість навчального процесу на формування і

розвиток ключових компетентностей особистості. Це потребує переорієнтації з інформаційної спрямованості навчання та перенесення акценту із засвоєння нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування та розвиток у школярів здатності самостійно діяти, застосовувати індивідуальний досвід і досягнення у нестандартних, творчих, життєвих ситуаціях [6]. Упровадження компетентнісного підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової змісту, що потребує змін у системі оцінювання навчальних досягнень [там само]. З огляду на це необхідним є

прийняття нових рішень щодо його реалізації в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів.

У рамках компетентнісного підходу оцінювальну діяльність учителя можна розглядати як завдання, що постають на всіх етапах професійно-педагогічної діяльності, а також як її невід'ємну складову. Отже, актуальність дослідження пов'язана з питанням зростання професійної компетентності вчителя щодо успішного здійснення оцінювальної діяльності, посилення значення процесу оцінювання у розвитку особистості учня, формування усвідомленої потреби педагога у вдосконаленні оцінювальної компетентності як компонента його педагогічної майстерності.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що проблема реалізації компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів перебуває в центрі уваги науковців. Багато досліджень в галузі педагогіки, психології присвячені різним аспектам організації контролю та оцінюванню знань. Контрольно-оцінювальна діяльність учителя висвітлена у працях Ш.Амонашвілі, Л.Божович, В.Давидова, Г.Ксьонзової; педагогічні основи оцінювання розробляли А.Алексюк, П.Атаманчук, Ю.Бабанський, Р.Кривошапова, Н.Наумов, І.Огородніков, Л.Одерій, В.Онищук, В.Разумовський, Л.Рисс, О.Силютіна; контроль та оцінювання знань учнів початкових класів вивчалися О.Савченко, Н.Бібік, В.Бондарем, М.Кузнецовою.

Метою статті є розкриття специфіки впровадження компетентнісного підходу в оцінювальну діяльність учителя початкових класів.

Компетентнісний підхід є ключовим, системним щодо розуміння необхідності підготовки вчителя до оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. У нашому дослідженні реалізація компетентнісного підходу пов'язується з тим, що вчитель опанував певну сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь і навичок, має практичний досвід, володіє гнучкістю і критичністю мислення. Це дає змогу розглядати оцінювальну компетенцію як одну з найважливіших складових готовності вчителя до вирішення професійно-педагогічних завдань і є одним із важливих аспектів, що впливають на результати використання та впровадження сучасних форм і методів оцінювання. З огляду на це підвищуються вимоги до підготовки педагогічних кадрів, які повинні не лише кваліфіковано використовувати нові форми та методи оцінювання під час своєї професійної діяльності, а й формувати в учнів позитивне ставлення до них.

Процес розвитку оцінювальної компетенції розглядається як послідовність цілеспрямованих дій, що складаються із взаємопов'язаних етапів, а саме:

- знання нормативних документів і базових понять;
- орієнтація на основні дидактико-методичні вимоги щодо ефективності контрольно-оцінювальної діяльності;

- здатність учителя початкових класів до використання різних підходів щодо оцінювання навчальних досягнень;

- готовність до постійного саморозвитку в процесі професійної діяльності, зокрема оцінювальної.

Аналізуючи нормативні документи МОН України, можна визначити загальні сучасні тенденції й специфіку оцінювальної діяльності вчителя початкових класів:

- оцінюються індивідуальні досягнення учнів;
- оцінювання ґрунтується на принципі, що передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач;
- використання в процесі навчання поряд із традиційними методами та прийомами оцінювання нових (вербальне оцінювання, портфоліо, рейтингова система оцінювання, тестування, самооцінка);
- формування нових відносин між учителем і учнями [4].

Отже, вчитель початкових класів має бути готовим до інноваційних змін у педагогічній діяльності та впроваджувати у шкільну практику нові методи і форми оцінювання.

Складовою діагностики досягнень і труднощів учіння є педагогічна оцінка. На основі співвідношення навчальних досягнень учнів з критеріями й показниками рівнів успішності з'являється можливість прогнозувати перспективи розвитку дітей на основі індивідуального підходу. Водночас оцінка вчителя є психологічним і дидактичним засобом розвитку у школярів внутрішньої самооцінки як найважливішої передумови самонавчання і саморозвитку. Виставляючи оцінку, він опосередковано керує розвитком оцінювальних взаємин у класі, що мають стимулювати співпрацю з учнями.

У початкових класах має домінувати оцінка у вигляді вмотивованого оцінного судження, що дає учневі можливість усвідомити, як саме він впорався з роботою, що вийшло добре, у чому помилка, як її краще виправити. Цю змістову оцінку вчитель висловлює так, щоб дитина не втратила стимулу до праці [6, с. 25]. Необхідно поступово привчати дітей оцінювати не так своє ставлення до роботи («Я дуже старався», «Я довго вчив»), як кінцевий результат [там само, с. 26]. Важливо, щоб у процесі оцінювання учень бачив сходинки розвитку своїх здобутків. Особливо важливо, щоб він зрозумів справедливість оцінки. Необхідно гуманно і відповідально ставитися до оцінювання: не оцінювати незасвоєне, формулювати оцінні судження по-різному, але ніколи не принижувати гідності дітей, всіляко заохочувати їх до рефлексивних суджень, самоконтролю і самооцінки [там само, с. 28].

Оцінні судження відбуваються з коментарем самого учня (самооцінка), однокласників (взаємооцінка) або вчителя. Доцільним є поєднання самооцінних суджень учня з оцінними судженнями вчителя.

У процесі оцінювання обов'язково має відбуватися навчальний діалог-аналіз відповіді учня чи

результативності виконаної ним роботи. Коментар до процесу оцінювання спочатку здійснюється вчителем. Надалі, в міру сформованості контрольно-оцінних умінь і навичок, оволодіння критеріями оцінювання конкретного виду завдань, власну оцінку з коментарем зможуть висловлювати й учні. Під час розгорнутого словесного оцінювання вчитель аналізує й пояснює результат роботи (навчальної діяльності учня), коментує спосіб (раціональність) її виконання, дає практичні рекомендації, поради щодо підвищення рівня навчальних досягнень тощо.

Здатність учителя початкової школи до інноваційної діяльності в оцінюванні навчальних досягнень є важливою умовою розвитку професійної компетентності. Активізація вчителів та їх озброєння сучасними методами і прийомами оцінювання - шлях до особистісного зростання, творчої активності, вдосконалення освітньо-виховного процесу з метою подальшого розвитку особистості учнів. Інноваційна діяльність учителя початкових класів передбачає відмову від стереотипів, усталених штампів в оцінюванні навчальних досягнень учнів та пошук нових форм і методів оцінювання.

Для оцінювання індивідуальних досягнень учнів може бути використаний такий метод, як портфоліо. *Портфоліо* - це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки [3]. Портфоліо складається з об'єктивних даних, які показують різнобічну діяльність учня: його участь у гуртковій роботі, суспільно корисних справах, олімпіадах, навчальних проектах. Це дозволяє школяреві не лише самоствердитись у колективі ровесників, а й усвідомити свої можливості, визначити пріоритети, спланувати подальше навчання [там само].

Основними характеристиками учнівських портфоліо є такі, що відображають освітні результати учнів відповідно до нормативних документів; зосереджені як на навчальному процесі, так і сформованих компетенціях; засвідчують володіння різними способами діяльності; містять роботи, що демонструють використання різноманітних методів і прийомів навчання; охоплюють зразки робіт та зафіксовані результати їх оцінювання самим учнем, учителем, батьками [там само].

Портфоліо виконують модельну функцію - показують динаміку розвитку особистості школяра щодо виявлених результатів, його ставлення до навчання, результати самореалізації, особливості загальної культури, властивості інтелекту, індивідуальні можливості, здатності й інтереси, допомагають здійснювати рефлексію і самооцінювання учнем власної діяльності [2, с. 181].

Серед інших систем оцінювання - рейтингова система, що сприяє формуванню ключових компетентностей та створює можливості для:

- підвищення мотивації учнів до самонавчання та самооцінювання;
- розширення можливості в індивідуальній підготовленості на кожному етапі навчального процесу;
- підвищення об'єктивності оцінювання не лише протягом навчального року, а й за весь період навчання;
- градації значущості балів, які отримують учні за виконання різних видів робіт (самостійна робота, підсумкова робота, творча робота, олімпіади, виставки, конкурси творчих робіт, науково-дослідні й художні проекти, діяльність в органах учнівського самоврядування, у соціально корисних проектах тощо) [4].

Одним із об'єктивних способів оцінювання навчальних досягнень учнів є тест. Тестами навчальних досягнень називаються системи спеціальних завдань для виявлення ступеня засвоєння певних видів навчальної діяльності в сукупності з деякою системою вимірювання та інтерпретування його результатів Пі-

Учителю варто пам'ятати, що, складаючи завдання тесту, необхідно дотримуватися певних правил, які забезпечують надійність, збалансованість інструменту оцінювання успішності оволодіння певними навчальними дисциплінами або їх розділами:

- необхідно проаналізувати зміст завдань з позиції рівної представленості в тесті різних навчальних тем, понять, дій;
- тест не повинен бути навантажений другорядними термінами, неістотними деталями;
- завдання тесту мають бути сформульовані чітко, коротко і недвозначно, аби всі учні розуміли сенс того, про що у них запитують;
- жодне завдання тесту не повинно служити підказкою для відповіді на інше;
- варіанти відповідей на кожне завдання мають добиратися так, щоб уникнути простого припущення або відкидання явно неправильної відповіді;
- як неправильні відповіді бажано використовувати найбільш типові помилки [там само].

Професійне вдосконалення вчителя початкових класів є обов'язковою умовою його фахового зростання та допомагає розв'язати суперечності між сучасними вимогами до педагога як конкурентоздатного суб'єкта освітнього процесу і недостатнім рівнем професійної компетентності вчителів.

Як зазначає Н.Скрипчук, сучасна вітчизняна система післядипломної педагогічної освіти є не лише системою підвищення кваліфікації, а й єдиним механізмом переорієнтації педагогів щодо змісту, форм навчання, системи ціннісних орієнтирів, засобів комунікації тощо [5]. Неперервність освіти є цілісним процесом, що забезпечує поступовий розвиток професійної компетентності та творчого

потенціалу вчителя. Післядипломна освіта повинна орієнтуватися на випередження розвитку суспільства, професійної кар'єри, особистісних навичок та якостей, передбачати послідовність і багатоваріантність професійної педагогічної освіти. Тому окрім знань, умінь, навичок до системи підвищення кваліфікації належать сам процес, досвід їх набуття й практичного застосування, шляхи та способи самостійного накопичення, пошуку, самоосвіти.

Неперервність освіти спрямована на всебічний розвиток особистості, здатної до творчого мислення, швидкої адаптації в умовах, що постійно змінюються, ефективного розв'язання професійних проблем, удосконалення власних функціональних особистостей, підвищення ефективності педагогічної діяльності та є усвідомленою діяльністю з саморозвитку, що характеризує її як інтелектуальну систему, динаміка якої здійснюється за рахунок багаторазового перетворення інформації, аналізу, інтерпретації та введення у практику.

Отже, сучасний педагог повинен сприяти реалізації нового змісту навчання, вміти оцінювати навчальні досягнення учнів на основі врахування їхніх індивідуальних можливостей та навчальних потреб, використовувати сучасні підходи до оцінювання, виявляти творчість у виборі їх методів і створювати умови для повноцінного розвитку особистості. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень вважаємо розроблення спекурсу, який розширить та вдосконалим знання, вміння і навички вчителя початкових класів в оцінювальній діяльності.

Література

7. Використання електронного тестування як засобу підвищення ефективності закріплення нових знань [Електрон, ресурс]. - Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33722/
2. Загвоздкин В.К. Портфель индивидуальных учебных достижений - нечто большее, чем просто альтернативный способ оценки / В.К. Загвоздкин // Школьные технологии. - 2004. - №3. - С. 179-185.
3. Онопрієнко О.В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу / О.В. Онопрієнко [Електрон, ресурс]. - Режим доступу: http://abclab.ucoz.ua/load/didaktika_pochatkovojlshkoli/portfolio_jak_zasib_kontrolju_rezultatuv_navchannja_uchniv_na_zasadakh_kompetentisnogo_pidkhodu/4-1-0-18
4. Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти: Наказ МОНмолодьспорт №329 від 13.04.2011 [Електрон, ресурс]. - Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/18438/
5. Скрипчук Н.В. Формування професійної майстерності вчителя іноземної мови в системі післядипломної освіти України і Франції/ Н.В. Скрипчук [Електрон, ресурс]. - Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vipysku/1/statti/5skrupchyk/5skrupchyk.htm>
6. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: дидактико-методичні аспекти:

Дайджест 2 / Укл. О.В. Онопрієнко. - Донецьк: Каштан, 2012.-138 с.

Олена ПОЛЯКОВА

Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів

У статті розглядається розвиток оцінювальної діяльності вчителя початкових класів на засадах компетентнісного підходу. Аналізуються можливості використання в процесі навчання таких форм оцінювання навчальних досягнень школярів, як вербальне оцінювання, портфоліо, рейтингова система.

Ключові слова: оцінювальна діяльність, оцінювальна компетентність, форми та методи оцінювання.

Елена ПОЛЯКОВА

Реализация компетентностного подхода в оценочной деятельности учителя начальных классов

В статье рассматривается развитие оценочной деятельности учителя начальных классов на основе компетентностного подхода. Анализируются возможности использования в процессе обучения таких форм оценивания учебных достижений школьников, как вербальное оценивание, портфолио, рейтинговая система.

Ключевые слова: оценочная деятельность, оценочная компетентность, формы и методы оценки.

Olena POLYAKOVA

The implementation of competence-based approach in the evaluation of teachers of primary school

In this article considers the development of the teachers evaluation of primary school on the basis of competence-based approach. Also, are analyzed the opportunities to use such forms of evaluation of educational achievements of children, as verbal evaluation, portfolio, rating system in the learning process.

Keywords: evaluation, evaluation competence, forms and methods of evaluation.

